

# DONJA DUBRAVA - SREDIŠTE SPLAVARSTVA NA RIJECI DRAVI

## DONJA DUBRAVA - CENTER OF LUMBERING AND FLOATING TRADE ON RIVER DRAVA

**Dragutin FELETAR**

Član suradnik HAZU

48000 Koprivnica

Trg mladosti 8

e-mail: meridijani@meridijani.com

**Hrvoje PETRIĆ**

Zavod za hrvatsku povijest

Filozofski fakultet

10000 Zagreb

I. Lučića 3

e-mail: h.petric@inet.hr

Primljeno/Received: 1. 3. 2007.

Prihvaćeno/Accepted: 2. 10. 2007.

Rad ima dvije pozitivne recenzije

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK / UDC 911.372.2(497.5-3 Podravina)

629.512(497.5-3 Podravina)(091)

### SAŽETAK

*Priobalna naselja i stanovništvo nekad su mnogo više ovisili o »darovima i hirovima« rijeke Drave nego što je to danas slučaj. Uz mnoge druge djelatnosti vezane uz Dravu, vrlo važnu gospodarsku funkciju imalo je splavarstvo (ili kako kaže narod uz Dravu: fljojsarstvo). Ta je trgovina drvom na Dravi osobito cvala od početka 19. stoljeća pa sve do Drugoga svjetskog rata. Najrazvijenije poduzeće koje se bavilo splavarstvom imalo je sjedište u međimurskoj Donjoj Dubravi, blizu sutoka Mure u Dravu. Tu je bilo sjedište velike poduzetničke tvrtke Ujlaki-Hirschler i sin, koja je početkom 20. stoljeća zapošljavala i više od 500 radnika. Donjodubravski splavari »kormanili« su svojim »fljojsima« od Maribora do Donje Dubrave, pa potom sve do Osijeka, Novog Sada, Beograda i Smedereva. U ovom članku opisan je razvoj ove djelatnosti kroz gotovo 150 godina, dakako koliko su to omogućili sačuvani izvori i predaja.*

**Ključne riječi:** splavarstvo, rijeka Drava, obitelj Hirschler, drvo, plovidba, povijest okoliša

**Key words:** lumbering and floating trade, the river Drava, family Hirschler, tree, navigation, environmental history

### Drava kao važna komunikacija

Velike panonske rijeke, bez obzira na svoje guste šume i zamočvarene poloje, oduvijek su privlačile stanovništvo. Na prijelazu iz alpskog u panonski prostor riječni profil tih rijeka još je dosta strm pa bujice nose velike količine šljunka i pijeska. Tako se korito rijeke polako uzdiže u vlastitim naslagama. Upravo na tim nešto ocjeditijim riječnim »gredama« našao se pogodan prostor za lokaciju naselja, a tu se krčila šuma za plodnije oranice. Stanovništvo



**Položaj Donje Dubrave na Dravi na karti Stjepana Glavača iz 1673. godine**

je, pak, osobito privlačilo područje sutoka velikih rijeka, gdje su gotovo u pravilu nastajala važna naselja pa i veći gradovi.<sup>1</sup>

Sve to vrijedi i za područje oko sutoka Mure i Drave. Kontinuitet naseljenosti ovdje se može pratiti od neolitika,<sup>2</sup> a od kasnog srednjeg vijeka uz Muru i Dravu nastaju važna hrvatska povijesna naselja - poput oppiduma Legrad (u kojem su Zrinski sagradili veliku utvrdu, a tu je bilo i sjedište protuosmanlijske Međimurske ili Legradske kapetanije Kaniškog generalata), slavne utvrde Novi Zrin, trgovišta Kotoriba, srednjovjekovne katoličke župe Bistrica (Donji Vidovec), trgovačko-obrtničkog središta Donja Dubrava itd.<sup>3</sup> Uz Dravu se ovdje rađalo, raslo, živjelo i umiralo. »Darovi« bili su brojni koje je donosila Drava: na plivajućim dravskim mlinovima mljelo se žito za kruh, lovila se riba (pogotovo u starim meandrima), žela se trstika za graditeljstvo i zaštitu, rezala vrbova šiba za pletenje košara, sjekla vrbovina i jagnjedovina za ogrjev i pokoju dasku ili letvu, na sprudovima (»produjinama«) ispiralo se zlato, u zamočvarenim gustišima lovila se divlja svinja, zec, tetrijeb, patka, fazan, pa i poneki srndać ili jelen, iz Drave se vadio pijesak i šljunak za zidanje kuća te zavažanje putova.<sup>4</sup>

<sup>1</sup> A. Bognar, Tipovi reljefa kontinentalnog dijela Hrvatske, Spomen-zbornik GDH, Zagreb 1977.; P. Feletar, Istočno Međimurje, Samobor 2005., 19-20

<sup>2</sup> Z. Marković, Pregled prethistorijskih promjena na području sjeverozapadne Hrvatske, Podravski zbornik 7, Koprivnica 1981., 228; H. Petrić, Ljudi i selo Donja Dubrava na Dravi do sredine 20. stoljeća, Općina i župa Donja Dubrava, Donja Dubrava 2007., 1-60

<sup>3</sup> H. Petrić, D. Feletar, P. Feletar, Novi Zrin - Zrinska utvrda na Muri, Zagreb 2004.; D. Feletar, Legrad, Čakovec 1971.; H. Petrić, Ljudi i selo Donja Dubrava . . . , o. c., 67-87

<sup>4</sup> D. Feletar, Iz povijesti Međimurja, Čakovec 1968.; R. Horvat, Poviest Međimurja, Zagreb 1944.; P. Feletar, Istočno Međimurje, o. c., 18-23

Mariborčanin Matjaž Jež važnost rijeke sabrao je u jednu kratku rečenicu: »Reka je kot mati svoje pokrajine.«<sup>5</sup>

Tu simbiozu čovjekove svakodnevice i prirodnog ritma Drave upotpunjavala je još jedna stara funkcija rijeke - prometna. Bez obzira što nije bilo mostova, rijeka je spajala, a ne razdvajala dvije obale. Najprije su postojala za karavanske prijelaze poznata gazišta. Takvo je bilo i kod Donje Dubrave, koja je povezivala istočno Međimurje, legradsku Podravinu i Legradsku goru ili zakanjsko Pridravlje. Kasnije su postavljene skele za prijevoz putnika i robe, a skela ili brod kod Donje Dubrave bio je jedan od najprometnijih. Međutim, važnije od takvih mjesnih prijelaza bilo je komuniciranje duž rijeke - splavima i čamcima (fljojsima, šajkama, čonima). Do gradnje makadamskih putova (mahom od 18. stoljeća) upravo to dravsko šajkaštvo činilo je okosnicu prometa i trgovine. Stoga je i sutok Mure i Drave bio toliko atraktivan. Neki podaci govore da je u Legradu postojao i poseban ceh šajkaša, odnosno vlasnika splavi i čamaca te trgovaca koji su vodili razmjenu na rijeci.<sup>6</sup>

Tu se javlja i začetak **splavarstva** (fljojsarstvo, rancarija). Posječeni balvani iz okolnih šuma (osobito hrasta lužnjaka, a iz Slovenije bukve i crnogorice) slagali su se u posebne splavi povezane vrbovim šibama (»gožvama«). Cijeli ili dio splavi, odnosno balvana, naprosto je prodan zainteresiranom kupcu negdje nizvodno Dravom. Ne zna se točno kada je počela ta dravska trgovina drvom, ali zasigurno ima višestoljetnu tradiciju. Na takvoj splavi je iz Alpa dopremljen i prekrasan barokni oltar župne crkve u Prelogu sredinom 18. stoljeća.<sup>7</sup> Kasnije, od početka 19. stoljeća, začeta je poduzetnički organizirana trgovina drvom rijekom Dravom. Splavarstvo je postalo važan i unosan posao. Najveće poduzeće koje se bavilo tom djelatnošću imalo je sjedište upravo u Donjoj Dubravi.

Zapravo, odnos ljudi i rijeke nije bio nimalo idiličan, kako bismo to mogli shvatiti iz današnje perspektive. Priobaljem su vrlo često harale poplave, a i klima je bila mnogo vlažnija i hladnija. Kao i kod drugih priobalnih naselja, rijeka Drava vječni je susjed Dubravčana i u dobru i u zlu. To je rijeka koju se voli, ali od koje se uvijek i strahovalo. Kroz povijest je na ovom tlu stvoren poseban odnos rijeke i ljudi, generacije Dubravčana izrasle su na Dravi i k njoj se najradije vraćaju.<sup>8</sup> Zahvaljujući upravo splavarstvu, »na periferiji, u Prekopu, uz stari dravski rukav, u sjeni šume, nastala je u Donjoj Dubravi čitava ulica malenih sitnih potleušica, brvnara i krovinjara. Tu se živjelo na Dravi i od Drave. Među čamcima, splavima, ribarskim mrežama vrzmalo se uvijek mnoštvo golišave djece, koja su se čak veselila i kakvoj poplavi. Činilo se da to nije Europa, već neka istočnjačka mahala. Tako su one veebne

<sup>5</sup> M. Jež, Drava nas povezuje, Planinarski zbornik, Varaždin 1999., 37-41

<sup>6</sup> J. Haller, Legrad törtenete, Eszek 1912.; D. Feletar, Legrad, Čekovec 1971.; D. Feletar, Zlatari i splavari na Dravi, Podravski zbornik 2, Koprivnica 1976., 116-131. Posebne manje splavi (Slovinci ih zovu šajke), koje su bile građene od piljenoga drva i natkrivene daskama, služile su za prijevoz i trgovinu raznom poljoprivrednom i drugom robom duž Drave, a drvo se nizvodno također prodalo nekom kupcu. »Poleg splavov so za plovo uporabljane tudi šajke, preprostimi ladjami podobna plovila, ki so bile prav tako izdelane iz žaganoga lesa, služile pa so tudi transportu drugih kmetijskih in obrtniških izdelkov. Šajke so bile manjše od splavov, široke do 6 m in dolge do 14 m. Pokrite so bile s streho iz desk«. M. Jež, Drava nas povezuje, o. c., 40-41

<sup>7</sup> D. Feletar i drugi, Prelog - izabrane teme, Prelog 1995.; I. Obadić, Međuodnos ljudi i rijeke na području varaždinske Podravine u novom vijeku, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU, Varaždin 2007.

<sup>8</sup> D. Feletar, Općina i župa Donja Dubrava, o. c., 29



**Donja Dubrava**  
*stoljećima živi na Dravi  
 i od Drave - položaj  
 naselja na rijeci s  
 pogledom prema  
 Legradu i Legradskoj gori*

zgrade u središtu Donje Dubrave i one romantičarske slikovitosti plamtećih vatri na šajkama i splavima, u ljetnim noćima imale svoj krvavi epilog u bijedi i neimaštini».<sup>9</sup>

### Počeci razvoja trgovine drvom u Donjoj Dubravi

Tako je Drava udahнула život i ekonomsko-demografski razvoj Donjoj Dubravi. To je naselje bilo povoljno smješteno na Dravi, a participiralo je dio šire gravitacijske zone između jakog funkcionalnog utjecaja Preloga sa zapada, Nagykanizse sa sjevera i Koprivnice s juga. Zahvaljujući upravo »darovima« Drave, Donja Dubrava se već tijekom 19. stoljeća razvila u jedno od najjačih trgovačko-obrtničkih središta u donjem Međimurju. Broj stanovnika prešao je tri tisuće pa je poljoprivredna gustoća naseljenosti bila velika. U nedostatku zemljišta stanovnici se većinom okreću djelatnostima vezanim uz Dravu, ali i razvoju trgovine i osobito obrta. Već od druge polovice 18. stoljeća Donja Dubrava postaje sjedište nekoliko cehova (Veliki, Ceh krojača, Ceh čizmara, Ceh kovača i drugi), a neke od cehovskih pravila potpisala je osobno carica Marija Terezija. U kontekstu takvog ekonomskog i demografskog razvoja Donje Dubrave trgovina drvom, odnosno splavarstvo ima osobito značenje. Toj su djelatnosti u početku polet dale trgovačke obitelji Hirschler i Ujlaki, a kasnije su od trgovačkih i obrtničkih funkcija živjele i obitelji Zalan, Kaufmann, Fischer, Rusak, Festl, Osterhuber, Roban, Štefić, Crnković, Markušić, Seifried, Lalić i brojne druge.<sup>10</sup>

Osobit pečat i važnost razvoju splavarstva dala je **obitelj Hirschler** pa ćemo o njihovu razvoju iznijeti detaljnije podatke i ocjene, iako je većina arhivske građe o njihovu djelovanju uglavnom uništena (osobito nakon 1945. godine, kada su njihove zgrade nacionalizirane, a neke i srušene). Uspon obitelji Hirschler iz Donje Dubrave »prikazuje tipičan put bogaćenja trgovaca tijekom 19. stoljeća. Obitelj je prešla svoj put od pokućarca do plemenitaškog

<sup>9</sup> Z. Bartolić, Donja Dubrava u svojoj historiji, legendi i stvarnosti, Međimurje, Čakovec 29. 7. 1964.

<sup>10</sup> H. Petrić, Ljudi i selo Donja Dubrava..., o. c., 89-95; D. Feletar, Zlatari i splavari na Dravi, o. c., 116-131



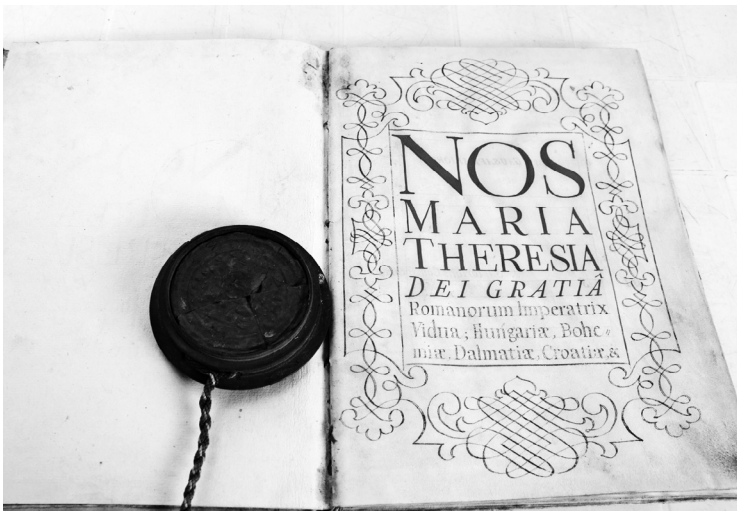
**Poplava u Donjoj Dubravi 1965. godine**



**Mlin na Dravi kod Donje Dubrave ostao je usamljen u bujici rijeke**



**Tipična ulica u staroj Donjoj Dubravi**



**Pravila donjodubravskog Ceha krojača i čohača iz 1772. godine, pisana na latinskom jeziku na pergamentu, potpisala je carica Marija Terezija**



**Staro središte Donje Dubrave - zgrade općine, vatrogasnog doma i općinske »oštarije« - ovih zgrada danas više nema**

vinom, jabukama, orasima, lukom i kašama, a roba se prevozila šajkama i splavima (»fljojsima«).

Dubravsko je poduzeće na obali Drave uredilo posebna pristaništa za splavi, tzv. lente. Obala na »lenti« u Donjoj Dubravi (na Posrancu) bila je utvrđena betonskim kamenovima, a manja »lenta« uređena je i u Legradu (na Šancu). Utvrđene obale, kao pristaništa splavima,

naslova baruna.<sup>11</sup> Obitelj Hirschler je tijekom većeg dijela 19. i početka 20. stoljeća obilježila gospodarski i društveni život Donje Dubrave.

Prema predaji, stari Hirschler (najvjerojatnije se zvao Henrik)<sup>12</sup> i njegov sin Julius, kaniški Židovi »trgovci-cenkari«, obilazili su kuće i prodavali robu. Početkom 19. stoljeća Julius Hirschler (29. kolovoza 1810. - 8. listopada 1876.) u Donjoj Dubravi otvorio trgovinu,<sup>13</sup> no čini se da je u Donjoj Dubravi još 1771. godine postojala tvrtka Braća Hirschler koja se bavila preprodajom drvene građe.<sup>14</sup> Broj Židova je tijekom 19. stoljeća rastao: 1857. je u Donjoj Dubravi popisano 21 Židov, a do 1900. je njihov ukupni broj više nego udvostručen pa ih je te godine bilo popisano 49.<sup>15</sup>

Godine 1828. došlo je do spajanja između staroga krznarskog majstora Jeronima Ujlakija i trgovca građevnim drvom Juliusa Hirschlera te se otad zajedničko poduzeće naziva Ujlaki-Hirschler. Hirschleri su, osim drvom, trgovali na veliko

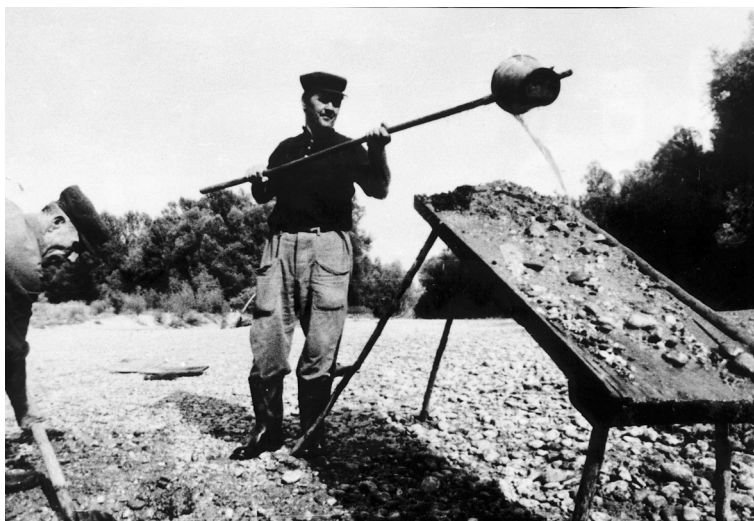
<sup>11</sup> B. Bunjac, J. Jahn, V. Matotek, I. Puzak, M. Šestak, Pregled povijesti Međimurja, Čakovec 2003., 97

<sup>12</sup> D. Feletar, Zlatari i splavari na Dravi, Podravski zbornik, sv. 2., Koprivnica 1976., 126

<sup>13</sup> Župni ured Donja Dubrava, Stanje duša. Za Juliusa Hirschlera zabilježeno je da je »trgovec od desek«

<sup>14</sup> Nadbiskupski arhiv Zagreb, Kanonske vizitacije, Prot. 79/X, 63-64.; N. Benko, Povijest župe donja Dubrava, 13

<sup>15</sup> V. Kalšan, Gradansko društvo u Međimurju, Čakovec 2000., 126-127



**Ispiranje zlata** iz šljunka Drave donosilo je mnogo rada, a malo zarade

tiralo širom Mađarske, Hrvatske i susjednih regija.<sup>16</sup> Može se zaključiti da je poduzeće Ujlaki-Hirschler dalo pečat cjelokupnom razvoju Donje Dubrave, ali i jačanju splavarstva na Dravi.<sup>17</sup>

Jeronim Ujlaki imao je dva sina: Stjepana koji je bio profesor u gimnaziji u Velikoj Kaniži (Nagykanizsa), a zatim u Stolnom Biogradu (Szekesfehervar) te Gašpara koji se nakon neuspješnog studija vratio kući. Poslije svade s ocem otišao je u Varaždin i tamo izučio krznarski zanat. Iz Varaždina je otišao »u frent«. Julius Hirschler je poslije putem oporuke naslijedio imetak od Jeronima Ujlakija.<sup>18</sup>

Gašpar Ujlaki je u Parizu otvorio radionicu, a tijekom vladavine Luja Bonaparte (1808. - 1873.)<sup>19</sup> postao je njegov krznar. Kada se Luj Bonaparte 1852. proglasio carem Napoleonom III. (vladao je do 1870. kada je uspostavljena Treća Republika Francuska),<sup>20</sup> prema predaji sačuvanoj u obitelji, caru je sašio svečanu bundu dolamu od hermelina za krunidbu. Navodno je krajem 60-ih godina 19. stoljeća Gašpar posljednji put posjetio Donju Dubravu i donio rođacima bogate darove.<sup>21</sup> Bilo bi zanimljivo istražiti kakav je modni pečat u Parizu ostavio Gašpar Ujlaki, podrijetlom iz Donje Dubrave.<sup>22</sup>

Kada je Gašpar Ujlaki umro bez potomaka, iz Pariza je navodno stigao ček na 70.000 franaka u zlatu, i to na ime njegovih nasljednika. Prema predaji, Hirschleri su tada imali »u službi kućnog učitelja, Švicarca, koji je učio djecu obitelji i njih njemački, francuski i talijanski. On je preveo na mađarski jezik sve dokumente koji su sti-gli iz Pariza. Jakob Hirschler

osobito su bile važne nakon gradnje željezničkih pruga. Iz Velike Kaniže preko Kotoribe i Čakovca do Pragerskog, mađarska prijestolnica bila je povezana s Ljubljanom i Trstom već 1860., a Koprivnica sa Zagrebom i (kasnije) s Rijekom 1870. godine. Željeznica je bila nova arterija za trgovinu drvom u organizaciji dubravskih Hirschlera. »Foringaši« su balvane i piljenu građu iz Legrada vozili u Koprivnicu, a iz Donje Dubrave u Kotoribu, a drvo se željeznicom dalje transportiralo širom Mađarske, Hrvatske i susjednih regija.<sup>16</sup> Može se zaključiti da je poduzeće Ujlaki-Hirschler dalo pečat cjelokupnom razvoju Donje Dubrave, ali i jačanju splavarstva na Dravi.<sup>17</sup>

<sup>16</sup> D. Em Šafar, *Donja Dubrava između dva rata*, Čakovec 1991., 21; H. Petrić, *Ljudi i selo Donja Dubrava*, o. c., 129

<sup>17</sup> D. Feletar, *Zlatari i splavari na Dravi*, 126

<sup>18</sup> D. Em Šafar, *Donja Dubrava između dva rata*, 21-22

<sup>19</sup> Napoleon III. (puno ime Charles Louis Napoleon Bonaparte), *Hrvatska enciklopedija*, knj. 7., Zagreb 2005., 582

<sup>20</sup> J. Carpentier, F. Lebrun, *Povijest Francuske*, Zagreb 1999., 216-225

<sup>21</sup> D. Em Šafar, *Donja Dubrava između dva rata*, 22

<sup>22</sup> M. Novak, *Tragom kravate, Hrvat na dvoru kralja Luja Bonaparte!?*, *Hrvatsko slovo*, Zagreb, 24. studenoga 2006.

je pozvao tada k sebi u kancelariju staroga Jošku Ujlakija 'škerlačara' i priopćio mu da mu je umro brat Gašpar u Parizu i da je dobio nasljedstvo odanle u iznosu od 70 zlatnih franaka (cekina). Stari 'škerlačar' je bio vrlo zadovoljan jer i to su bili 'veljki penezi' tada. Poljubio je ruku 'milostivomu gosponu' i veselo izašao. Kroz nekoliko godina je stari Švicarac dobio otkaz zbog neke prepirke sa svojim poslodavcem. Prije odlaska iz sela je došao k starome Joški Ujlakiju i ispričao mu svu makinaciju Hirschlera s nasljedstvom od bratića Gašpara. Švicarac je nagovorio Joška da preda predmet u Okružni sud u Velikoj Kaniži, što je ovaj i učinio. Ali Hirschleri su već tada imali svuda 'svoje ljude' i advokate pa je Ujlaki izgubio parnicu iza zastarjelosti slučaja. Tako se na tome sve završilo (ali nasljednici Ujlakija su ostali za cijeli život kivni na Hirschlere).<sup>23</sup> Hirschlerovo poduzeće je s vremenom ojačalo pa je 1. siječnja 1869. godine blagoslovljena njihova nova zgrada na rijeci Dravi.<sup>24</sup> Za tadašnje prilike bilo je to doista velebno zdanje. Sagrađeno je na Posrancu, blizu luke ili »lente«. Stamenom građena prizemnica imala je dva kraka koji su bili povezani trećim traktom malo uvučenim s prednje strane. Ulaz je imao natkriveni rizalit, a sa strane su uređene male zelene površine uokvirene debelim visećim lancima. Ta je zgrada prije svega služila kao uprava poduzeća, a najveći dio soba zauzimala je komercijalna te kadrovska služba. Ovo historicističko zdanje srušeno je 70-ih godina 20. stoljeća, kada su na tome mjestu sagrađene dvije privatne jednokatnice.<sup>25</sup>

Poduzeće Ujlaki-Hirschler poslije je imalo naziv Ujlaky-Hirschler i sinovi, a posljednje je ime bilo Ujlaky-Hirschler i sin. Usprkos tome što su iz tvrtke vrlo brzo izbacili početne partnere Ujlakije (Novoselec), ipak su do kraja poslovanja svoje tvrtke u nazivu zadržali i ime Ujlaki. Stari Dubravčani kažu da ime nisu promijenili zato što ih je pekla savjest jer su »prevarili« Ujlakije prigodom nasljedstva iz Pariza. Ta je tvrtka pod vodstvom sinova Juliusa Hirschlera - Leopolda (Donja Dubrava, 22. listopada 1840. - 17. travnja 1907.),<sup>26</sup> Maximiliana (Donja Dubrava, 16. prosinca 1841. - 1919.),<sup>27</sup> Antuna (Donja Dubrava, 13. siječnja 1843. - 1888.),<sup>28</sup> Jakoba (Donja Dubrava, 18. studenoga 1845. - 23. ožujka 1891.) - doživjela procvat.

Vodostaj rijeke Drave je 1882. godine bio toliko visok da je sva imovina poduzeća za preprodaju drvnom građom Braća Hirschler (na Lenti na obali Drave) bila pod vodom, osim njihova ureda. Župnik je s Hirschlerom obišao gomile dasaka i gledao jesu li dovoljno utvrđene da ih voda ne odnese.<sup>29</sup>

Nakon jedne nesreće uspjeli su dobiti plemstvo. Zapisana je usmena predaja o tome »kako se Mura jako razlila u sedamdesetim godinama i poplavila nekoliko naselja, na spašavanje ljudi i imovine Hirschleri su u Podturnu i Kotoribi dali 70 čamaca (koliko su imali na skla-

<sup>23</sup> D. Em Šafar, Donja Dubrava između dva rata, 23

<sup>24</sup> Župni ured donja Dubrava, Spomenica župe

<sup>25</sup> Prema zapisu D. Feletara iz 1964. godine

<sup>26</sup> Suvlasnik poduzeća Leopold Hirschler je 1887. primio katoličku vjeru 27. rujna 1885. i prezime Hirschler promijenio u Zalán, a ime pri krštenju bilo mu je Janos (Ivan). Župni ured Donja Dubrava, Status Animarum

<sup>27</sup> On je bio županijski virilist za 1907. godinu. Zajedno s braćom vodio je jednu od najvećih tvrtki za proizvodnju, preradu i promet drva u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Kralj i car Franjo Josip mu je 1887. dao plemstvo za osobite zasluge u gospodarskom razvitku zemlje. Dana 23. srpnja 1917. primio je katoličku vjeru. Župni ured Donja Dubrava, Protocolium conversorum in Parochia Dubrava; V. Kalšan, Židovi u Međimurju, katalog, Čakovec 2006., 68

<sup>28</sup> Bio je kraljevski savjetnik u Ministarstvu financija u Budimpešti, a 27. rujna 1885. prešao je na katoličku vjeru i prezime Hirschler promijenio u Zalán. V. Kalšan, Židovi u Međimurju, 67

<sup>29</sup> Župni ured Donja Dubrava, Spomenica župe



dištu u Dubravi). Taj njihov humani gest su 'njihovi ljudi' u Budimpešti naveliko reklamirali u parlamentu i lokalnoj vladi (Antun, Maks i njihov šurjak Franc Löke su radili u ministarstvima u Budimpešti). Bio je podnesen dvoru u Beč zahtjev da se nagrade 'dobročinitelji'. Opunomoćenik bratće Jakob je otišao sa starim Juliusom u Beč na poziv u audijenciju k caru Franji Josipu. Na pitanje cara što želi i čime da ga nagradi za njegov humani čin spašavanja njegovih podanika, Julius se zahvalio na prijedlogu caru kad mu je predlagao novac, posjed. Drhćućim glasom je izjavio da bi želio plemstvo za obitelj jer sve drugo imadu.<sup>30</sup> Drugi podaci govore da su Hirschleri kupili plemstvo od cara u Beču tek 1917. godine. Tada su dobili plemićku titulu baruna. To im isključuje mogućnost da su ranije kupili nižu plemićku titulu. Uglavnom, uz svoje prezime Hirschleri su obvezatno pisali i pl. (plemeniti).<sup>31</sup>



**Splav (fljojs) na »lenti« na Dravi oko 1930. godine**



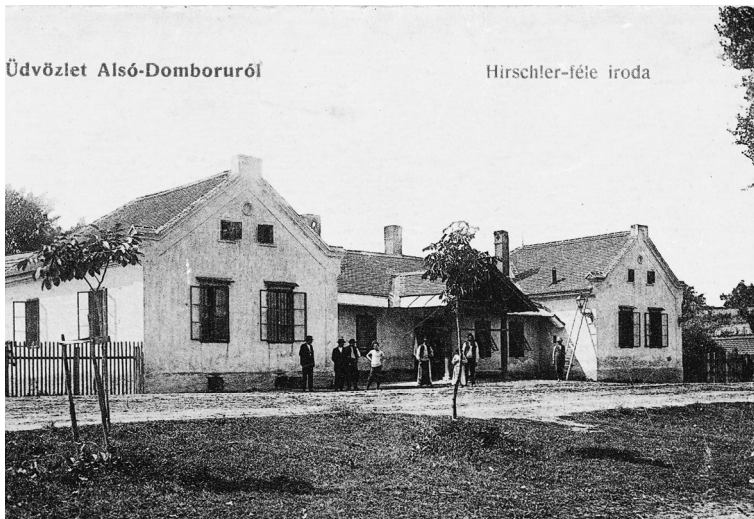
**Na donjodubravsku »lentu« stigla su dva splava iz Slovenije - snimljeno 1938. godine**

## **Uspon donjodubravskog splavarstva do početka 20. stoljeća i utjecaj na transformaciju naselja Donje Dubrave**

Poslovi obitelji Hirschler (i Zalan, s kojima su sklapali i bračne odnose) bili su u stalnom usponu. Najvažnija njihova djelatnost bilo je »fljojsarstvo«. U Sloveniji i Austriji, a kasnije i u središnjoj Bosni te uz Dravu u Mađarskoj i Hrvatskoj kupovali su velike komplekse šuma. Za formiranje splavi u Mariboru (i nizvodno) osobito su bile važne šume na Pohorju s južne i Kobanskom sa sjeverne strane Drave. Donjodubravsko poduzeće otvaralo je brojna pred-

<sup>30</sup> D. Em Šafar, *Donja Dubrava između dva rata*, 23

<sup>31</sup> Prema izjavi Ivana Vučenika, koji je radio u administraciji tvrtke Ujlaki-Hirschler i sin - pribilježio 1964. D. Feletar



**Uprava tvrtke Ujlaki-Hirschler i sin blizu Drave sagradena 1869. godine (srušeno oko 1970.)**



**Hirschlerova pilana u Kotoribi snimljena početkom 20. stoljeća**

toga poduzeća osvrnut ćemo se na nekoliko. Prvi dokument je račun od 18. lipnja 1874. godine, a iz njega se vidi da je Hirschlerovo poduzeće napravilo posao s koprivničkom gradskom općinom prodajući joj drvo u vrijednosti od 2421 forinte i 91 filira. Hirschlerovo poduzeće surađivalo je s trgovcima iz svih većih naselja sjeverozapadne Hrvatske i jugozapadne Ugarske, a pogotovo onima koji su bili specijalizirani za prodaju građevinskog materijala. Ovdje spominjemo suradnju s koprivničkim trgovcem Josipom Hirschlerom, koji je vjerojatno bio i rođak donjodubravskobitelji. On je imao trgovinu različitim robom, a posebno je trgovao pivom - tvrtka se službeno zvala Josip Hirschler i sin. Ističemo i dugogodišnju suradnju donjodubravskih Hirschlera s trgovinom Josipa Štimca u Drnju koji je za taj dio Podravine prodavao trupce, daske, grede, letve i ostalu drvenu robu dobavljenu iz Donje Dubrave. O tome govore

stavništva širom Monarhije, a sklapalo je i dugoročne poslove s trgovačkim kućama iz Mađarske, Austrije, Slovenije, Bosne i Vojvodine. Prema nekim sačuvanim računima te sjećanjima činovnika i »fliojsara« može se zaključiti da su Hirschleri imali svoja predstavništva u Koprivnici, Zagrebu, Dravogradu, Mariboru, Budimpešti, Velikoj Kaniži, Osijeku, Novom Sadu, Beogradu, Smederevu i drugdje. U nekim gradovima su se prodajom drvene građe kupljene od Hirschlera bavile posebne tvrtke. Prema jednom računu iz 1923. godine može se zaključiti da su Hirschleri imali predstavništvo (s kompleksom šume) i u Palama južno od Sarajeva, a predstavništvo u glavnom bosanskom gradu. Računa se da je ukupan broj zaposlenih u tvrtki početkom 20. stoljeća prešao brojku od 500 radnika i službenika.<sup>32</sup>

Od rijetkih dokumenata koji su sačuvani iz djelatnosti

<sup>32</sup> D. Feletar, Zlatari i splavari na Dravi, o. c., 124-128; Prema izvaji Ivana Vučenika - pribilježio D. Feletar

i sačuvani računi od početka 20. stoljeća pa sve do 1917. godine.

Dragutin Feletar smatra da su se ti poslovi u Koprivnici stalno proširivali.<sup>33</sup> Ujlaky Hirschler és fia je 14. travnja 1881. iz Donje Dubrave uputilo dopis poglavarstvu općine Novigrad Podravski iz kojega se vidi da je to poduzeće imalo razgranate poslovne veze. U svojoj knjizi o Novigradu Podravskom (1937.) Blaž Magjer također objavljuje podatke o suradnji tog mjesta i donjodubravске tvrtke Ujlaki-Hirschler i sin. Citiramo taj dio u cijelosti: »Dva čamca na Dravi. Općina novigradska naručila ih je u travnju 1882. kod trgovine daskom Ujlaki Hirschler i sin u Dubravi na Dravi (Međumurje), svaki čamac za 25 osoba, za iznos od 32 for. Čamce su dva izaslanika općine Dravom odmah dopremila do Novigradskoga prevoza (broda) i tamošnjemu brodaru predali. Jednako

je općina dvije godine prije (1880.) kod iste tvrtke kupila 2 čamca uz cijenu od 24 for. S kupnjom je bila zadovoljna.« S obzirom na to da je donjodubravská tvrtka mnogo čamaca isporučila i drugim kupcima, može li to značiti da je u Donjoj Dubravi krajem 19. stoljeća u organizaciji Hirschlera djelovala i kakva stalna radionica dravskih čamaca?! O takvoj radionici nismo našli nikakve dokumente.<sup>34</sup>

Obitelj Hirschler je u Donjoj Dubravi »na Posrancu« sagradila parnu pilanu te istodobno kupila velike površine šuma na Pohorju i u okolici Dravograda, kao i hrastove šume u



**Jedna od palača koje su u stilu historicizma sagradili Hirschleri krajem 19. stoljeća**



**Današnji izgled Hirschlerove palače - tu se nalazi Dom zdravlja**

<sup>33</sup> Državni arhiv Varaždin, Gradsko poglavarstvo Koprivnica, broj 1894 od 18. lipnja 1894.; D. Feletar, Zlatari i splavari na Dravi, 126-127. U tom je članku D. Feletar objavio i jedan faksimil spisa poduzeća Ujlaky Hirschler és fia iz 1899. godine

<sup>34</sup> Faksimil dokumenta objavljen je u: H. Petrić, Novigradska Podravina od ranog srednjeg vijeka do početka 20. stoljeća, Općina Novigrad Podravski - izabrane teme, Novigrad Podravski 2001., 70. Blaž Magjer, Časti i dobru zavičaja (Novigrad Podravski), Zagreb 1937., 180

Međimurju od grofa Feštetića. Talijanski gra-ditelji zidali su im nove velike zgrade u Dubravi, tako da su potkraj 19. stoljeća u Donjoj Dubravi posjedovali već 13 velikih kuća s gruntima za sebe i činovnike. Zapravo, gradnjom za ono vrijeme velebnih historicističkih prizemnica Hirschleri su izmijenili središte Donje Dubrave, pretvorivši je urbanistički u gradić. U središtu mjesta uređen je park, a uz njega je sagrađena pučka školska jednokatna zgrada. Glavno Hirschlerovo zdanje, u kojem su pretežno stanovali, sagrađeno je u središtu mjesta u smjeru Kotoribe (danas je na tu zgradu prizidan stari društveni dom). U novosagrađenoj palači Hirschleri su 1885. primili biskupa koji je došao obaviti svetu potvrdu (firmu) u mjesnu župu.<sup>35</sup> Ostale historicističke zidanice nastale su uglavnom u zadnjem desetljeću 19. i na samom početku 20. stoljeća. Ističu se zdanja nekadašnje »Činovničke menze« (danas Dom zdravlja), zatim Zalanova zgrada (danas općinska vijeć-nica i Dom kulture), Kaufmannova zgrada (danas kuća Vučenik-Zvonar) i druge. Na-žalost, većina manjih Hirschlerovih zdanja je srušena (pa i prije 1945.). Hirschleri su uredili prostrani arboretum s egzotičnim biljem koji se protezao između današnje Krbulje i njihovih zdanja (tu je kasnije nastala Poljoprivredna zadruga, izgrađen Društveni dom i Vatrogasni dom), od kojeg je do danas ostalo samo nekoliko stabala.

Na Posrancu, blizu upravne zgrade i luke na Dravi (»lente«), Hirschleri su 60-ih godina sagradili parnu pilanu koja je zapošljavala i više od stotinu radnika. Tu su se balvani obrađivali u grede i daske te se na splavima prevozili do kupaca nizvodno Dravom i Dunavom ili su građu »foringaši« prevozili na željezničke postaje u Kotoribi i Koprivnici te dalje na šire tržište. Nakon požara koji je uništio pilanu u Donjoj Dubravi Hirschleri su odlučili podignuti novu pilanu.<sup>36</sup> To je poduzeće odlučilo povećati trgovinu s Mađarskom kako bi tamo izvozilo daske, a ne više trupce. Zbog toga je za novu lokaciju pilane odabrano susjedno naselje Kotoriba koja je bila smještena na željezničkoj pruzi. Pilana je sagrađena pokraj kotoripskog željezničkog kolodvora 1882. godine, kao najstarija u Međimurju. Pokraj nje bilo je veliko stovarište trupaca, a južno od željezničkog kolodvora veliko stovarište dasaka, zvano »kašte«.<sup>37</sup>

U tu su pilanu trupce dopremljene »flijosovima« rijekom Dravom prevozili »foringaši« iz Donje Dubrave, što je otvorilo novi izvor zarade tamošnjim stanovnicima. Uz splavarenje su, od izvanagrarnih zanimanja, stanovnici Donje Dubrave mogli zarađivati za život prijevozom građevnog drva, nakon istovara sa splavi te odvoza na pilanu i željezničku postaju. »Tu bi na lenti bili zaposleni deseci dubravskih prevoznika sa svojim zapregama. To su bili najviše stanovnici sela, oni s malim posjedima, polunadničari, često s neuhranjenim konjima. Znali bi preopteretiti svoja bijedna kljuseta s više kubika građe nego što su mogli konji povući jer su bili po kubiku plaćeni. Tada bi vikali dubravskim ulicama psujući svoje konje i udarajući ih bičevima. Prevažali bi ti 'foringaši' 15 do 20 metara dugačke grede s kojima su se teško okretali vijugavim ulicama sela. Te velike grede sa splavova su se otpremale na raspiljavanje u kotoripsku pilanu.«<sup>38</sup>

Krajem 19. stoljeća, kada je pojačana gradnja željezničkih pruga, narasla je potražnja za drvenim željezničkim pragovima, što je iskoristilo poduzeće Ujlaky-Hirschler i sin. »Na pilane

<sup>35</sup> Župni ured Donja Dubrava, župna spomenica. Palača je najvjerojatnije dovršena 1884. godine, a postoji i danas.

<sup>36</sup> D. Em Šafar, Donja Dubrava između dva rata, 23

<sup>37</sup> J. Kolarić, Povijest Kotoribe, Zagreb 1992., 87-88

<sup>38</sup> D. Em Šafar, Donja Dubrava između dva rata, 59-60

je stotine zaprega dovozilo trupce iz okolnih šuma, kao i piljenu građu sa splavova prevozilo u Kotoribu za utovar u vagone. Već 1908. godine, kad se slavila 80-godišnjica tvrtke Ujlaki-Hiršler, Hiršleri su imali 16 velikih pilana diljem Austro-Ugarske imperije (Dornbirn, Kirschbach, Bruck an dem Mur, Dravograd, Kotoriba, u Galiciji, Erdelju, Slavoniji, pa i u Bosni). Već tada se njihov aktivni kapital procjenjivao na 36 milijuna kruna.<sup>39</sup>

Zbog bogatstva šuma nije čudno što se na tom području razvila velika djelatnost na Dravi, koja je bila vezana uz transport drva splavima («fljojsarenje») iz austrijskih i slovenskih šuma u Podunavlje. Za razvoj Donje Dubrave je osobito zaslužno bilo poduzeće Ujlaki-Hirschler i sin koje je to selo pretvorilo u jedno od glavnih središta prometa drvom na Dravi. Do druge polovice 19. stoljeća višak je drva u Međimurju nestao, što pokazuje da su najkasnije dotad bile iskrčene nekadašnje prostrane međimurske šume do te mjere da više nisu mogle davati drvo za prodaju. O tome je zapisao Ferencz Gönczi: »Danas Međimurje više nema višak drveta, dapače drveta je premalo, pa se ono Dravom doprema iz Štajerske i Koruške, osobito u Donju Dubravu gdje braća Hirschler imaju veletrgovinu drvom. Oni drvom opskrbljuju velik dio zemlje, a izvoze ga i u druge zemlje.«<sup>40</sup> U tom poduzeću radilo je oko 500 zaposlenika, od kojih 80 splavara, a 200 zaposlenih radilo je u kotoripskoj pilani.<sup>41</sup> O tome je Vladimir Kapun zapisao sljedeće: »Najveći, najznačajniji i najvredniji objekt u mjestu bilo je poduzeće *Ujlaki-Hirschler i sin*. Njihova trgovačka mreža protezala se od Pohorja i drugih šumovitih planina u Sloveniji do Budimpešte i Crnog mora. Niz Dravu i Dunav otpremali su čitave karavane splavi s bezbrojnim kubicima neobrađenog i obrađenog drveta. Prema ugovoru s općinom, na 50 godina imali su u zakupu velik dio dravske obale i čitav jedan predio današnje Donje Dubrave radi manipuliranja drvetom. Znali su se pokazati humanim dobrotvorima, a od njihova silnog prometa imala je korist i općina, odnosno mjesto.«<sup>42</sup>

Kolika je bila snaga obitelji Hirschler 1914. godine potvrđuje podatak da je najbogatiji čovjek Međimurja, nakon grofa Eugena Feštetića, bio Maximilijan (Mikša) Hirschler, trgovac iz Donje Dubrave. On je platio čak 3.260,40 forinti poreza.<sup>43</sup>

### Život »fljojsara« na rijeci bio je mukotrpan

Uza sav sjaj Hirschlera i drugih dubravskih poduzetnika, kao i njihovih gostiju iz mondenog života tadašnje Monarhije, život službenika, a posebno splavara i »foringaša« bio je iznimno težak i slabo plaćen. Najviše siromašnih radnika živjelo je u Donjoj Dubravi uz Dravu, u malim kućicama (uglavnom pokrivenih slamom i zemljanih podova u sobama) - u dijelu naselja nazvanom Prekop koji je bio izložen stalnim poplavama Drave. Z. Bartolić slikovito opisuje tadašnju splavarsku djelatnost na rijeci: »Drava je tada bila prekrita šajkama i splavima. Tu se na lenti vršilo pretovarivanje danonoćno, sve dok nije krenuo led, a na šajkama i splavima

<sup>39</sup> D. Em Šafar, *Donja Dubrava između dva rata*, 23

<sup>40</sup> F. Gönczi, *Međimurje - ljudi, vjerovanja, običaji*, 162. Poduzeće Ujlaki-Hirschler i sin zapošljavalo je mnoge nadničare i tako siromašnijem stanovništvu omogućavalo minimum zarade u izvanagrarim djelatnostima

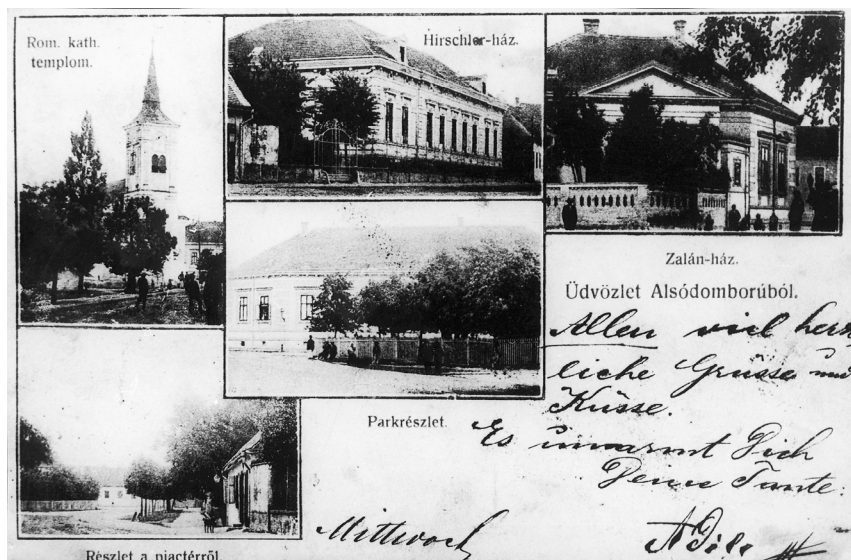
<sup>41</sup> A. Golob, *Mostovi, život ljudi i događaji uz Dravu*, 151

<sup>42</sup> V. Kapun, *Međimurje 1918.*, Čakovec 1982., 172. Vladimir Kapun je 1982. godine zabilježio: »Još ima ljudi koji se sjećaju kako su svake godine znali dati i po 20 pari odijela za siromašne učenike, a najboljeg učenika nagrađivali s pet forinti ili cekinom. I općinskog nameta sami su plaćali toliko koliko čitavo selo, što znači da su imali više nego svi ostali mještani zajedno.«

<sup>43</sup> V. Kalšan, *Židovi u Međimurju*, Čakovec 2006., 14



Razglednica Donje Dubrave iz 20-ih godina 20. stoljeća



Razglednica Donje Dubrave s početka 20. stoljeća - vide se zdanja obitelji Hirschler i Zalan

zvodno bila šira i mirnija. Balvani su bili povezani običnim vrbovim šibama (ili »gožvama«) pa je trebalo mnogo umještosti da se on sastavi i neoštećen na dravskim virovima stigne na odredište. Na splavi se odvijao specifičan život splavara, pun napetosti, vlage i stalne borbe s hirovima rijeke. Malu ekipu (posadu) na splavi, koja se najčešće sastojala od pet ljudi, pred-

plamtjeli su ognji. Mokro drvo izvlačilo se na okrvavljenim ramenima iz vode.<sup>44</sup>

M. Jež smatra da su splavi odvozile drvo sve do ušća Dunava! »To je bil način spravlila lesa iz obsežnih gozdov Pohorja in Kozjaka po reki navzdol do kupcev po širini Panonski nižini vse tja do Črnega morja. Splave so sestavljali iz hlodov, tesanoga in žaganoga lesa. Splavi so bili široki okrog 5 m, dolgi pa od 16 do 24 m. Vsebovali so do 120 kubičnih metrov lesa. Promet lesa s splavi je bil zelo živahen. Tako na primer je leta 1938. po Dravi odplulo kar 1164 splavov.«<sup>45</sup>

S tim se mjerama splavi uglavnom slažu nekadašnji dubravski »fljojsari«, ali na »lenti« u Donjoj Dubravi sklapali su se i veći »fljojsi« jer je Drava ni-

<sup>44</sup> Z. Bartolić, Povijesna pripovijest o Dubravi, Dobravske novine, br. 1, Donja Dubrava 1993., 4. Bartolić navodi da je ovaj članak napisao 1963. godine uz riječi: »Sve ono što sam napisao i zapisao pročitao sam u starim listinama ili sam čuo od starih Dubravčana.«

<sup>45</sup> M. Jež, Drava nas povezuje, o. c., 40. Broj splavi vjerojatno se odnosi na luku (polazište) Maribor

vodio je kormilar («kormanoš»). Bio je to najčešće najiskusniji splavar koji je dobro poznao rijeku i opasnosti koje ona skriva. Neke velike splavi imale su i po dva ili čak tri kormila, kako bi se lakše usmjeravale po nemirnoj rijeci.

Život splavara, ali i pilanskih i drugih radnika bio je težak i često opasan. »Fljojsari«, ti sinovi rijeke, bili su ujedno i zaljubljenici u svoj poziv. Dravu bi rijetko nazivali samo njezinim imenom, nego bi gotovo uvijek rekli »naša Drava«. Splavareva plaća kretala se ovisno o dužini rute Dravom ili Dunavom. Primjerice, za splavarenje od Donje Dubrave do Vizvara (kod Ferdinandovca) primalo se 100, a do Osijeka 350 starojugoslavenskih dinara. Ako se išlo na Dunav, ruta se plaćala mnogo više. Za uloženi trud i vrijeme bile su to vrlo niske plaće, ali drugog zaposlenja tada nije bilo. U zlatarstvu, uz mukotrпно premetanje šljunka, zaradilo se još manje. Dosta se potrošilo na putu za razne potrebe, a kad se vratilo kući, dobar dio zarade završio je u krčmama kod Rusaka, Vrtarića, Robana, Markušića i drugdje. Tako se u potleušicama u Prekopu živjelo vrlo bijedno. Mnogi su zato odlazili u »frent«, u bijeli svijet pa se Donjodubravčana i danas može naći na svim kontinentima.<sup>46</sup>

Imali smo prilike 60-ih godina 20. stoljeća razgovarati s još živim splavarima i »kormanošima« iz Prekopa. Stari dravski vuk i »fljojsar« Andrija Vugrinčić, među ostalim, ispričao je i ovo: »Naš fljojs sretno je prošao sve furgove i produline sakrite u koritu Drave i već smo plovili naoko mirnim i širokim Dunavom. Međutim, kada smo bili blizu Slankamena, vode Dunava iznenada su se uzburkale od jakog vjetrova i oluje. Podigli su se veliki valovi i mi smo teškom mukom pristali uz obalu. Ali 'kormanoš' je ipak naredio pokret, vjerujući da je fljojs dovoljno čvrst da opstane na valovima. Tek što smo se otisnuli od obale, zahvatili su nas valovi i naš se fljojs ubrzo raspao. Vrbove gožve su popustile. Na sreću, cijela posada spasila se plivanjem do obale. Baš tada na fljojsu je bilo i nekoliko tona letava, te su se one rasipale po velikoj površini Dunava. Kasnije smo skupljali ostatke koje smo još našli.« Starog »kormanoša« pitali smo i za imena splavara koji su plovili rijekama tih 30-ih godina 20. stoljeća. »Sjećam se Josipa Misera, Andrije Jančeca, Đure Bogomolca, Đure Kolarića, Stepana Mikulena, Đure Jakupaka, Stjepana Punčikara, Stjepana Harometa, Antuna Kralja, Stjepana Duhovića, Josipa Topleka, Stjepana Mikulana ml., Franje Bogomolca, Ivana Ujlakija i drugih. Tko bi pamtio sva imena. Kod Hirschlera je tada na splavima radilo i više od 200 duša. Većina je bila iz Donje Dubrave, i to iz pridravskih ulica, odnosno Prekopa«, rekao je Vugrinčić.<sup>47</sup>

## Velebna proslava 1928. i propast splavarstva

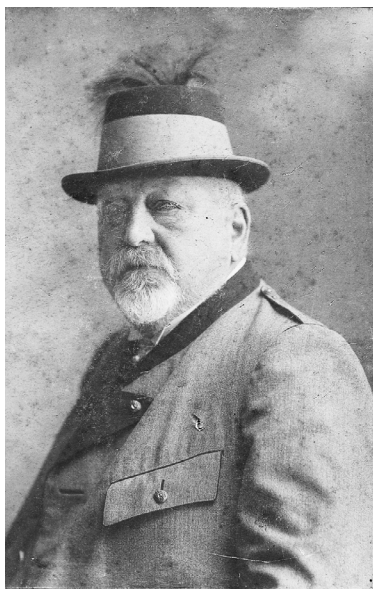
Napredak Donje Dubrave u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća se jasno vidi u tome što je od 1857., kada su u Donjoj Dubravi živjela 2602 stanovnika, ukupan broj stanovnika do 1910. godine porastao na čak 3734, odnosno više od 40 posto. To je i logično jer je druga polovica 19. stoljeća predstavljala razdoblje uspona poljoprivredne proizvodnje, obrta i trgovine, kao i glavnog donjodubravskog poduzeća Ujlaki-Hirschler i sin. Dragutin

<sup>46</sup> D. Feletar, Zlatari i splavari na Dravi, o. c., 126

<sup>47</sup> D. Feletar, Iz povijesti Međimurja, Čakovec 1968., 183-189; D. Feletar, Zlatari i splavari na Dravi, o. c., str. 126



**Maks Hirschler** - jedan od zaslužnih za razvoj tvrtke i splavarstva



**Jakob Hirschler**



**Adela Hirschler** - u njezino vrijeme tvrtka je doživjela svoje propadanje



**Emica Hirschler**



**Lili Hirschler**

Feletar smatra da »upravo u tom razdoblju Dubrava postaje najživlje i najvažnije središte istočnog Međimurja.«<sup>48</sup>

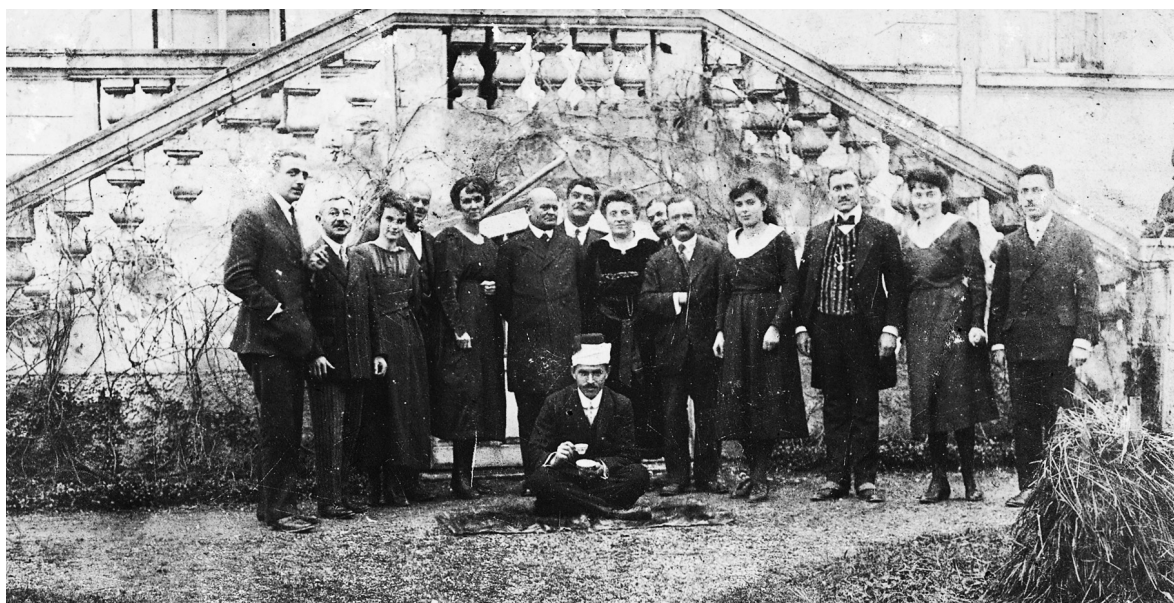
Poduzeće Ujlaki-Hirschler je u studenom 1912. u Budimpešti sklopilo ugovor s upravom veleposjeda Miklósa Esterházyja o tome kako će osam godina eksploatirati borovo drvo u Kobilju u Prekomurju. Dogovorena eksploatacija borovine nije bila izvedena do kraja.<sup>49</sup>

Potkraj eksploatacije došlo je do agrarne reforme. Glavno povjereništvo za agrarnu reformu u Sloveniji nije poštovalo spomenutu pogodbu, i to uz obrazloženje da je tvrtka Ujlaki-Hirschler imala u vlasništvu šumske komplekse u Koroškem ob Dravi, čija je površina bila 1682 ha, što je bilo dovoljno za eksploataciju. No, čelni ljudi tvrtke Ujlaki-Hirschler imali su dobre veze u Zagrebu i Beogradu pa je sam ministar agrarne reforme Krizman 2. svibnja 1920. poništio odluke ljubljanskoga povjereništva. Protiv te odluke podigle su se prekomurske općine, tražeći za sebe potrebno drvo. Kako je Prekomurje tada imalo loše prometne veze

<sup>48</sup> D. Feletar, Kretanje broja stanovnika Donje Dubrave. Ima nas sve manje i starimo!, Dobravske novine, br. 1., Donja Dubrava 1993., 5; S time se slaže i Petar Feletar; usp. P. Feletar: Istočno Međimurje, Samobor 2005.

<sup>49</sup> Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana, fond Esterházy, fasc. Spisi banske uprave in agrarne direkcije Gozdarstvo





**Gosti i domaćini pred palačom Rudolfa Hirschlera prije Drugoga svjetskog rata**

sa slovenskom Štajerskom, poduzeće Ujlaki-Hirschler se 25. kolovoza 1920. ponudilo da za gradnju novoga mosta između Prekomurja i slovenske Štajerske može dati dovoljnu količinu obrađenog drva.<sup>50</sup>

Poduzeće su nakon smrti Maximiliana (Maksa) Hirschlera vodili njegova supruga Adela (Körmend, 1859. - Donja Dubrava 1928.)<sup>51</sup> te sinovi Elemer (Donja Dubrava, 1882. - 1937.)<sup>52</sup> i Rudolf (Donja Dubrava, 19. prosinca 1887. - 1. travnja 1944.)<sup>53</sup>

Godine 1928. u Donjoj Dubravi svečano je proslavljena 100. obljetnica tvrtke za trgovinu drvom Ujlaki-Hirschler i sin (Ujlaki-Hirschler und Sohn, Ujlaky-Hirschler és fia). Na fljojsima i šajkama opet su plamtjele vatre, došli su plemići, političari, crkveni i drugi velikodostojnici iz Hrvatske, Slovenije, Mađarske, Austrije... Slavilo se na Dravi, ali i u palačama u središtu mjesta. Livrirani kočijaši dočekivali su goste na kolodvorima u Kotoribi i Koprivnici, a seoske snaše posluživale su goste. Bio je upriličen i atraktivan lov u pridravskim šumama. Hirschlerov

<sup>50</sup> Miroslav Kukolj, Prekmurski Slovenci od narodne osvoditve do nacistične okupacije 1919.-1941., Murska Sobota 1984., 524-526

<sup>51</sup> Rođena Presburger. Najprije supruga Jakoba Hirschlera, a nakon njegove smrti 1891. udala se za njegova brata Maximiliana. Kao kći najbogatijeg trgovca u Körmendu, donijela je milijunski miraz. Bila je udovica od 1919. godine. Često je boravila u mondenim ljetovalištima. V. Kalšan, Židovi u Medimurju, 67.; D. Em Šafar, Donja Dubrava između dva rata, 23, 25

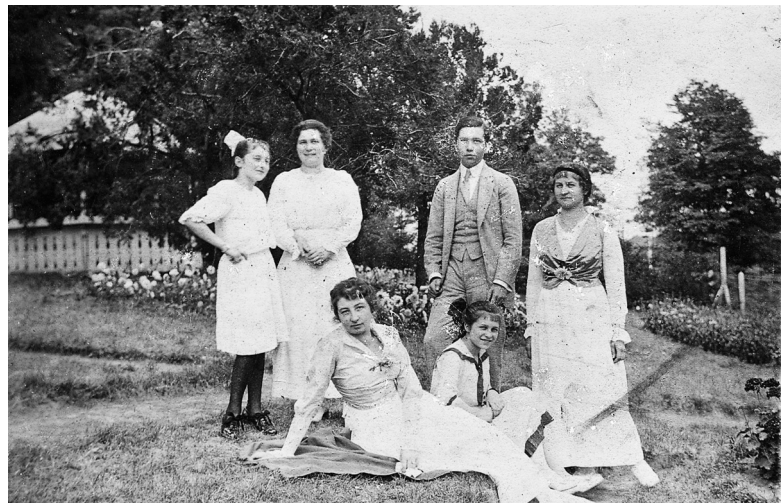
<sup>52</sup> Bio je boem, lovac, lovio je po Africi i Aziji, kockar i lutralica, a novac je potrošio pa je umro kao siromah u Donjoj Dubravi, V. Kalšan, Židovi u Medimurju, 67.; D. Em Šafar, Donja Dubrava između dva rata, 27

<sup>53</sup> Hirschler, Rudolf (Rezzo) bio je sin Jakoba i Adele, rođene Presburger iz Körmenda. Industrijalac i veletrgovac drvom. Školovao se u Sopronu i na Trgovačkoj akademiji u Grazu. Tvrtka Ujlaky-Hirschler i sin je 1913. godine sagradila industrijsku željeznicu dugu 33 kilometra, koja je išla od Redicsa preko Porszombata do Szilvagyja. U studenome 1918. godine doveo je četrdesetak vojnika u mornaričkim uniformama iz Nagykanizse kako bi uspostavili red i mir u Donjoj Dubravi. Supruga mu je bila budimpeštanska manekenka Lili Barkay. Na svadbi 1928. godine bilo je mnogo uglednih poslovnih ljudi i aristokrata, među kojima i grof Josip Franjo Bombelles, poslije ljubavnik Lily Barkay. Uz svadbu je bila organizirana i proslava 100. obljetnice poduzeća. V. Kalšan, Židovi u Medimurju 68.; D. Em Šafar, Donja Dubrava između dva rata, 25. Računi tvrtke Josip Hirschler i sin iz Koprivnice isporučeni trgovini Josipa Štimca u Drnju. Računi isporučeni od tvrtke Ujlaki-Hirschler i sin iz Donje Dubrave trgovini Josipa Štimca u Drnju od 1902. do 1917. godine. Računi su sačuvani u pismohrani Ivana Zvijerca iz Torčeca. U Koprivnici su dubravski Hirschleri dugo godina surađivali s trgovinom građevinskim materijalom koju je držala obitelj Kovačević.

imperij još nije htio priznati da je pred krahom. Uslijedila je svjetska ekonomska kriza, u obitelji se po Beču i Pešti više troši nego što se zarađuje, moralo je doći do otpuštanja radnika. Hiršleri su bili veliki donatori radi unapređivanja obrazovanja, zdravstvene zaštite, društvenog i sportskog života, kao i crkve. Uskoro nakon 100. obljetnice tvrtke - trebalo je, zapravo, pomagati njima.<sup>54</sup> Tvrtku napuštaju vjerni suradnici, neki osniva-ju i konkurentske tvrtke, ali i oni propadaju. Prije Drugoga svjetskog rata, pogotovo nakon gradnje hidroelektrana na Dravi kod Maribora, donjodubravsko splavarstvo izvršilo je svoju višestoljetnu plovidbu.

Hiršleri su titulu baruna »von Unterndubrau Alsodomoruy« dobili 1917. godine od posljednjeg cara i kralja Karla. Mondeni ži-vot, loše vođenje tvrtke i velika svjetska gospodarska kriza

upropastili su nekada poznatu i uvažavanu tvrtku. »Degenerirani i bez me-nandžerskog talenta, sinovi Jakoba za jednu deceniju su raspršili bogatstva koja su im preci stekli. U tome im je pomogla i raspuštena majka Adela, koja je vodila 'slatki život' po ljetovalištima Evrope više od dvadeset godina (...) Svi ti pravnici, glavni računovođe, ekonomisti i komercijalisti (najviše sposobni Židovi) još u dvadesetim godinama su vjerno služili i ulizivali se 'milostivom gospodinu i gospođi', da bi već u tridesetim godinama sami postali veletrgovci drvom, vlasnici pilana i kuća Hiršlerovih. Česti lovovi, poslije njih gozbe i piknikovanje, polasci u Zagreb u hotel Esplanade na večere, dva šofera i četiri paradna kočijaša i desetak drugog osoblja po-



**Idila u arboretumu obitelji Hirschler**



**Posluga pred glavnom stambenom zgradom obitelji Hirschler**

<sup>54</sup> D. Feletar, *Kratka povijest školstva u Donjoj Dubravi*, Općina i župa Donja Dubrava, Donja Dubrava 2007., 117-122.; D. Feletar, P. Feletar, *Pregled razvoja društvenog i sportskog života Donje Dubrave*, Općina i župa Donja Dubrava, Donja Dubrava 2007., 322-362

*Dubrava am 18. 1874.*

**Rechnung**  
Ujlaky Hirschler et Sohn Bau- u. Schnittholz-Handlung  
für die lobliche Stadt Koprivnica.

Datum	Art	Menge	Preis	Betrag
1. März	800 Balken 8 1/2 Zoll	26	208	
	1000 " 10 1/2 Zoll	13	130	
	1000 " 10 1/2 Zoll	38	380	
April 10.	46 " 10 1/2 Zoll			
2. " "	26 " 10 1/2 Zoll			
2. " "	20 " 10 1/2 Zoll			
30. " "	19 " 10 1/2 Zoll			
4. Mai 6.	100 " 8 1/2 Zoll			
5. " 8.	200 " 8 1/2 Zoll			
	19 " 10 1/2 Zoll			
	2 " 10 1/2 Zoll			
	2 " 10 1/2 Zoll			
6. " 11.	800 " 8 1/2 Zoll			
7. " "	2200 " 8 1/2 Zoll			
8. " 23.	200 " 8 1/2 Zoll			
9. " 30.	500 " 8 1/2 Zoll			
Abjasse od gorivo sv.				2434 48
pe. uras				12 54
Nov. 10. 1874				2421 91

Račun ovog obdobja je u urasvu 2421 91, a u  
primljak iz grada Koprivnice, dočim se 12 54  
na neoporačak u istom paraluamni od  
Koprivnice u Koprivnici 30. rujna 1874.  
Račun iz 1874. govori da je tvrtka Ujlaki-Hirschler i  
sin poslovala s gradom Koprivnicom

*Alto Domboru am 16. januar 1884.*

**RECHNUNG**  
UJLAKY HIRSCHLER & SOHN  
BAU- UND SCHNITTHOLZ-HANDLUNG  
Herrn Emerich, Stefan Stefics, Loco

Reducciones worden nur 8 Tage nach Empfang der Waare berücksichtigt.

Q. Nr.	Art	Menge	Preis	Betrag
9	5/8 Holzer 15'	22.3'	30	675
13	7/8 " 15'	33.3'	25	2888
9	1/4 Bärenstoppel 12'		30	720
18	3" " 12'		40	720
15	3/4 " " 12'		25	375
15	5/4 Bretter feiltes		70	1050
15	5/4 " "		60	90
18	12" " "		45	810
20	5/4 Balken 4 m		3	240
16. 20.	10" Bretter II		25	5
20	8" " "		15	3
25. 4.	Runder		30	120
20	10" Bretter I		25	5
20	8" " "		15	3
28. 270.	5/4 Balken 15' I - Kämmer		3	2160
28. 19	5/4 Holzer 15' 8' Kichen 36'		30	1080
58	10" Bretter 4'		35	2030
28	12" " 12'		45	1260
28	10" " 12' feiltes I		35	980
15	8" " 12'		15	225
25. 1	5/8 Holzer 15'	24'	40	1
40	1/2 Balken 10'		4	160
10	13' Bretter 1/2 6'		12	120

Račun dubravske tvrtke iz 1884. godine

*Alto-Domboru, 1891 decembar 10 9*

**SZÁMLA**  
UJLAKY HIRSCHLER ÉS FIA  
fürszentülajdonosok, épület- és metezettia nagykereskedőktől

Stefics Imre u. Helgen

Art	Ára	Osszeg
1. 11. vörösfenyő kúcsosok		
1. 1. 4. 1/2. 31' x 3 1/2"		6
1. 1. 4. 50. 31. " " " "		6
22. 14. 40. 1/2. 12' III	20	280
150. 4 1/2. 1/2. 4 vörösfenyő	7	1050
28. 3/8. 12. 12'	30	840
24. 1/2. 1/2. 1/2. 1/2.	45	1080
4. 7. 26. 9. 12. 1. 1/2.	36	936
10. 3/4. 1/2. 1/2. 1/2. 1/2.	2	60
6. 1/4. 1/2. 1/2. 1/2. 1/2.	40	240
500. 3/4. 1/2. 1/2. 1/2.		60
100. 22/50		04
30. 1/2. 1/2. 1/2. 1/2.		40
7. 2. 1/2. 1/2. 1/2.		20
16. 12. 3		30
		10810

Račun dubravske tvrtke iz 1891. godine

**JOSIP HIRSCHLER I SIN, KOPRIVNICA**  
Jolek Hirschler & Sohn, Koprivnitiz

eparcassia No. 19884.  
urben Telefon No. 8.

Koprivnica, 1874  
Koprivnitiz.

Josip Štimac

da je preda 20000 tola tola mavalu iu tolnu  
falu o pu zaliku gospodi, a da fara tola mavalu iu  
kuci gospodinu puo, i ot ovu dno mavalu iu dno  
da fi tolnu tolate, ja da m kete gospodu mavalu  
udovojti.

Upravitiu se to m kete mavalu iu dno  
ja nau nati m kete mavalu iu dno mavalu iu dno  
Salovajti

JOSIP HIRSCHLER I

Faksimil dopisa koji je tvrtka Josip Hirschler i sin  
iz Koprivnice uputila trgovcu Josipu Štimcu u Drnje  
1907. godine

UJLAKY, HIRSCHLER & SOHN  
 Alsöodomboru, am...  
 T 380 *Josip Josip Štimac*

Die von der Erfüllungsorts-Station *Kolce u. Drnjava* den  
 bekannt üblichen Bedingungen gesandten Waren unten fakturierend, ersuchen wir

K 813.15  
*Das gütigst erbetene*

Wir erbitten uns weitere w. Aufträge und zeichnen

Rechnung *J. Ujlaky*

Stück	Länge	Stärke	Breite	Preisparität	Wag. Drnjske Dröbner	en-	not
1000	2°	4 1/2"		Lathen			
30	18"	1/6"		Holzsee		90%	
500	2°	4 1/2"	8"	Dontho			
200	2°	4 1/2"	9"	"		16%	
				Summe 227.00 x 6%			

Für Wechselblanket zur Verwendung  
 für den Pensionärsfond

ab Kauf 39.40  
 4. Summ Kauf 74.60

Račun donjodubravške tvrtke Ujlaki-Hirschler i sin upućen trgovcu Josipu Štimcu u Drnje 1914. godine

UJLAKY, HIRSCHLER & SOHN  
 ALSÖODOMBORU, MURHSEL.  
 AGENSTATION:  
 KOTOR-ALSÖODOMBORU.  
 Alsöodomboru, 12. Gipsuja 1917

Telegramm: HIRSCHLER Alsöodomboru.  
 TELEFON INTERURBAN:  
 ALSÖODOMBORU 2.

*Gosp. Josip Štimac  
 Drnje*

Sada jesmo primili od vaše  
 strani natrag priposlane tišove Ofstue  
 pogre gori uručite sajere više sledeci  
 broj 150 komada 4: 3: 4: 7: 8: 9: sirode  
 skupa 1196: sirode po 2.50 N. 2990.-  
 koju svotu jesmo pogre racinuo od 15/III. na  
 vaše dobra upisali. - Izjedini radlo  
 nas sadacu pordravimo i ostavacu  
 sa staracijm

3050  
 2990  
 160

Račun za drvenu građu upućen iz Donje Dubrave u Drnje 1917. godine

Broj 2261/1920.

**Obrtna izkaznica.**  
 "J. Ujlaky Hirschler i sin"

ovisnici *Ujlaky Hirschler i sin* Rudolf Hirschler  
 stanovnik u *Donja Dubrava*

prjavio je propisno, da u području *Donja Dubrava* namjerava, jerati  
 izradjivati to mostarskih svadarskog gradjovnog  
 most, koji imadje, od 1917. godine.

Posto je propisanim u zak. članku XVII. od godine 1884. ispravami dokazao, da ima pravo  
 na tjeranje ovoga obrta, to smo gosp. *Rudolf Hirschler* pod  
 br. *105* u naš obrtni upisnik ubilježili *ovom* ovu obrtnu izkaznicu izdajemo.

Dano u *Subotice* dan *21. Sijeca* 1920.

*Dr. Kozarke*  
 kao obrtna oblast prve molbe.

Upravnik: *Kozarke*

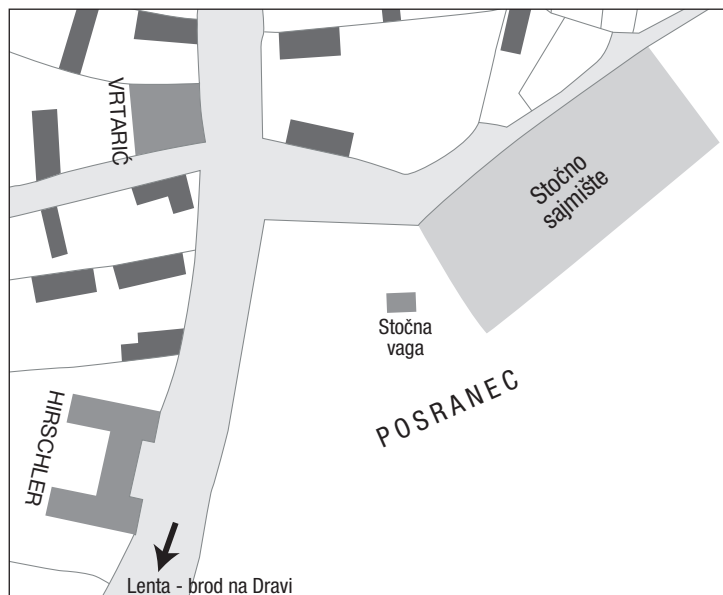
Promjenom vlasti Hirschleri su ponovno morali tražiti Obrtnu iskaznicu, koja im je izdana 1920. godine



Središte Donje Dubrave na katastarskom planu iz 1876. godine - još nema Hirschlerovih zgrada



**Katastarski plan** središta Donje Dubrave iz 1914. godine - obitelji Hirschler, Zalan, Festl i Štefić posjedovale su najviše kuća



**Dio Donje Dubrave** blizu Drave na katastarskom planu iz 1914. godine - vidi se pozicija upravne zgrade tvrtke Ujlaki Hirschler i sin



**Znamenita krčma Rusak u kojoj su »fljojsari« ostavljali svoju teško stečenu zaradu**



**Prve automobile u Donjoj Dubravi imali su Hirschleri i Zalani**



**Jedan od lovova koji su Hirschleri za uvažene goste organizirali u pridravskim šumama**

firma braća Hirschler, trgovina drvetom na veliko. Svi članovi obitelji Hirschler predoše iz izr. veroispovijesti na katoličku, osim Adele pl. Hirschler. S ovom familijom došao sam odmah u prvu godinu u sukob jer Adeli pl. Hirschler nisam htio dati kućni blagoslov tzv. križec, budući da nije katoličke vjere, nego je bila samo katekumen. Pozivala se na 50 godišnju praksu, ali to meni nije imponiralo. Kad je ova praksa (Židovima dati križec) u protimbi sa crkvenim zakonom. Inače pokršteni članovi bijaše slabi katolici, jer ni na Božić ni na Uskrs ne dođoše k sv. Misi. Radi toga je tvrtka priječila svaki moj rad, a uvjeren sam da su oni glavni inicijatori tužbe, što sam imao sa župljanima i koja se svršila mojom pobjedom jer su klevetnici bili osuđeni.<sup>56</sup>

sluge - sve je to odnijelo milijune koje su stekli preci. Firma je i onako stagnirala i bila nelikvidna u vrijeme katastrofalne svjetske ekonomske krize, pa nije mogla davati potrebna i tražena sredstva kao nekad. 1934. godine je firmu preuzela Prva hrvatska štedionica i rasprodavala pilane i sve blago.« Godine 1939. Hirschlerov činovnik Eugen Kaufman osnovao je svoje zasebno poduzeće za trgovinu drvom pod imenom Borka, ali je ono propalo već 1943. godine.<sup>55</sup>

O toj je obitelji donjodubravski župnik naveo: »U župi postoji stoljetna

<sup>55</sup> D. Feletar, Zlatari i splavari na Dravi, 126.; D. Em Šafar, Donja Dubrava između dva rata, 24-26.

<sup>56</sup> Župni ured Donja Dubrava, Spomenica župe Donja Dubrava



**Grob obitelji Hirschler na donjodubravskom groblju**



**Sudionici povijesno-turističke priredbe »Rancarija 1968.« iz Maribora su stigli na dravsku obalu u Donjoj Dubravi**

Maribor to Donja Dubrava and onward to Osijek, Novi Sad, Beograd and Smederevo. This paper describes development of this commercial trade throughout nearly 150 years time, as much as the preserved sources and history enabled.

Uspomene na stare dravske obrte i darove rijeke u priobalnim naseljima, a posebno u Donjoj Dubravi još su vrlo živi. Mariborski list Večer organizirao je 1966., 1967. i 1968. godine tzv. rancariju, odnosno plovidbu na čamcima i splavima od Maribora do Donje Dubrave. Bila je to turistička priredba koja je obnovila spomen na stare »fljojsare«. Iz Maribora je Dravom doplovilo do Donje Dubrave oko 800 zna-tiželjnika, a sudionike je na »lenti« u Donjoj Dubravi dočekalo oko 2500 duša! Bilo je to još jedno slavlje »naše Drave«, ali starih dravskih zanata i navada više nema. Novi način života odnio ih je u nepovrat. Ipak u Donjoj Dubravi je ovih godina osnovan Nautički klub Fljojsar - ime je staro, ali plovi se na gumenim čamcima koje tjeraju suvremeni motori.<sup>57</sup>

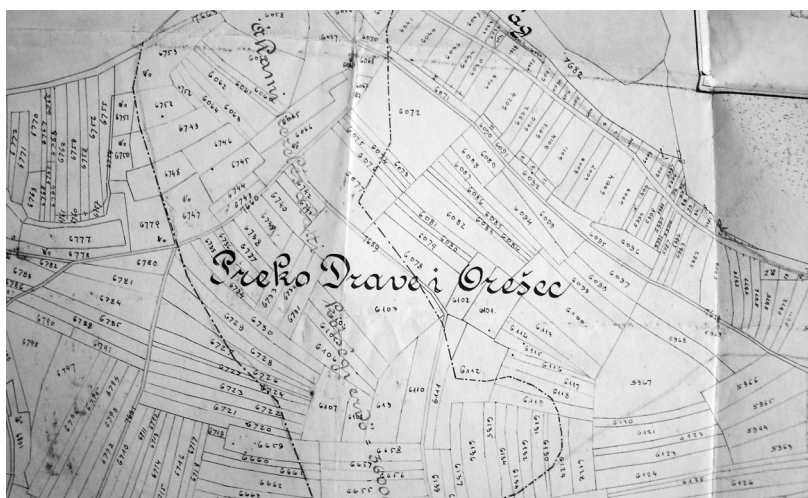
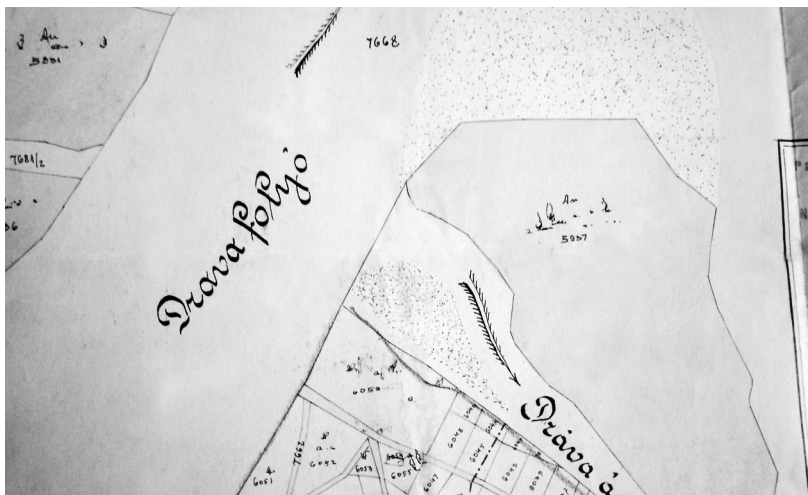
## SUMMARY

In the past, littoral settlements and population along Drava River were depending a great deal more on »gifts and whims« of Drava River, than it is today. Next to other activities, tied to Drava, lumbering and floating trade had a very important economic role (*fljojsarstvo* - a local term for river lumbering). Since early 19<sup>th</sup> century until the World War Two, lumber trade was particularly thrived and prospered. The most developed commercial company in lumber and floating established a head office in the town of Donja Dubrava in Međimurje region, close to confluence of Mura into Drava. This is where a large commercial company »Ujlaki-Hirschler and sons« established their offices; on the turn of the 20<sup>th</sup> century, the company had more than 500 employees. Rafting of lumber in Donja Dubrava took lumber all the way from

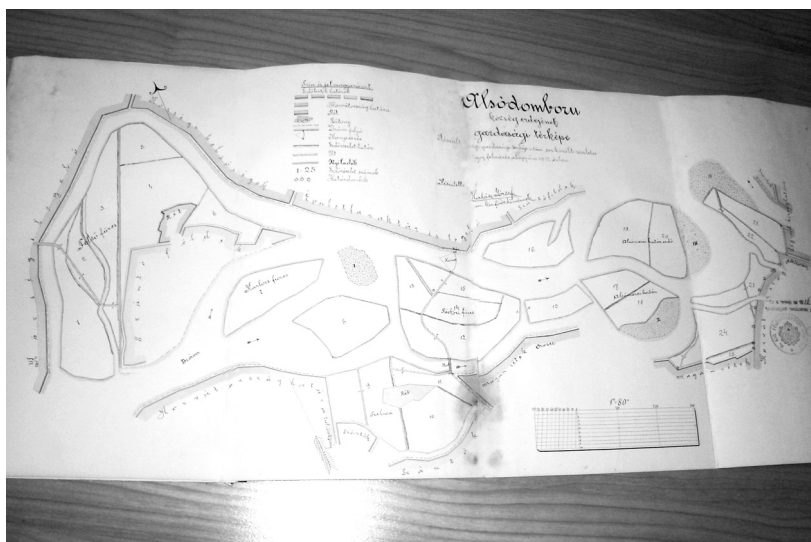
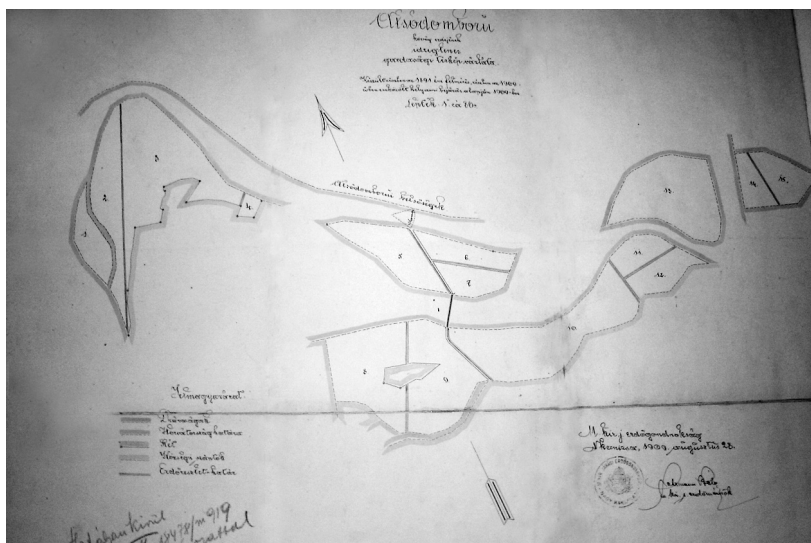
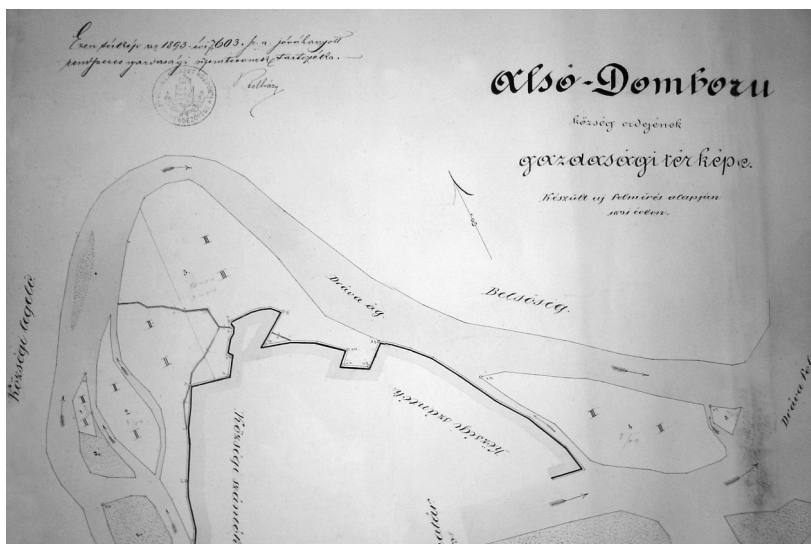
<sup>57</sup> D. Feletar, P. Feletar, Pregled razvoja društvenog..., o. c., 322-362

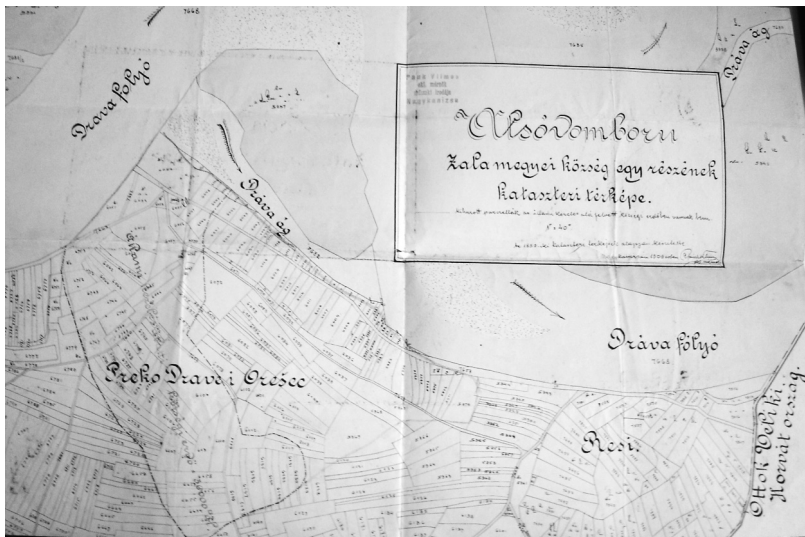
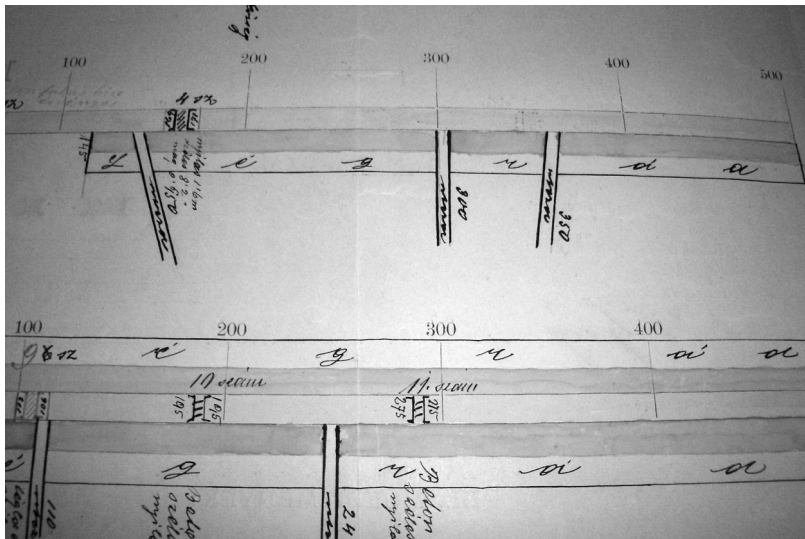
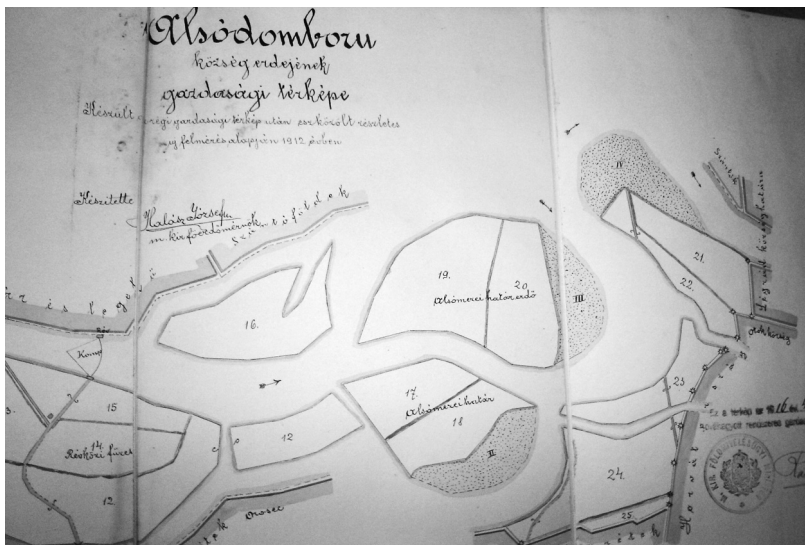
## DODATAK

Područje Drave kod Donje Dubrave krajem 19. stoljeća na kartama iz Državnog arhiva u Mariboru









*Ekonomska i ekohistorija*  
*Economic- and Ecohistory*

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Scientific Research Journal for Economic and Environmental History

Volumen III / Broj 3  
Zagreb - Samobor 2007.  
ISSN 1845-5867  
UDK 33 + 9 + 504.3

**Nakladnici / Publishers:**

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju  
*Society for Croatian Economic and Environmental History*  
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

Izdavačka kuća Meridijani  
p.p. 132, 10430 Samobor  
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321  
e-mail: meridijani@meridijani.com  
www.meridijani.com

**Sunakladnici / Co-publishers:**

Sekcija za gospodarsku povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti Zagreb  
(moderator: Hrvoje Petrić)

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« i »Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: doc. dr. Nataša Štefanec)  
Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu  
(voditelj: prof. dr. sc. Drago Roksandić)

**Urednici / Editors-in-chief:**

Mira Kolar-Dimitrijević, Hrvoje Petrić

**Uredništvo / Editorial Staff:**

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin,  
Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Nataša Štefanec, Ivica Šute

**Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:**

Drago Roksandić - predsjednik (Zagreb, Hrvatska), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula, Hrvatska), Zrinka Blažević (Zagreb, Hrvatska), Tatjana Buklijaš (Cambridge, UK), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb, Hrvatska), Andrej Hozjan (Maribor, Slovenija), Halil İnalçik (Ankara, Turska), Egidio Ivetić (Padova, Italija), Aleksandar Jakir (Split, Hrvatska), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb, Hrvatska), Kristina Milković (Zagreb, Hrvatska), Ivan Mirnik (Zagreb, Hrvatska), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Rijeka, Hrvatska), Gordan Ravančić (Zagreb, Hrvatska), Marko Šarić (Zagreb, Hrvatska), Nataša Štefanec (Zagreb, Hrvatska), Mladen Tomorad (Zagreb, Hrvatska), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Zagreb, Hrvatska), Zlata Živaković Kerže (Osijek, Hrvatska)

**Grafički urednik / Graphic design:**

Alojz Zaborac

**Prijelom / Layout:**

Meridijani, Marina Skelin

**Lektura / Language editing:**

Lidija Menges

**Za nakladnike / Journal directors:**

Petra Somek, Hrvoje Petrić

**ISSN:**

1845-5867

**Tisak / Print by:**

Bogadigrafika, Koprivnica 2007.

**Adresa uredništva / Mailing address:**

Hrvoje Petrić (urednik)  
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet  
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb  
e-mail: h.petric@inet.hr

**Na naslovnici:**

Splavi na rijeci Dravi pokraj Donje Dubrave 1938. godine

Tiskano uz pomoć Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Grada Zagreba

---